

VAN DE BESTUURSTAFEL

Secretaris NGV gezocht!

Het landelijk bestuur van de Nederlandse Geologische Vereniging zoekt op korte termijn een nieuw bestuurslid die op termijn het secretariaat zou willen verzorgen. Het bestuur komt ongeveer 7 x per jaar bij elkaar. Daarnaast organiseert het bestuur samen met vrijwilligers een aantal evenementen.

Benodigde kwaliteiten zijn:

- Belangstelling voor geologie in de meest ruime zin;
- goed kunnen samenwerken;
- goede communicatie vaardigheden;
- vertrouwd zijn op de digitale snelweg.

Tot de taken van de secretaris behoren:

- Het maken van notulen en besluitenlijsten n.a.v. vergaderingen;
- bewaking uitvoering actielijst;
- het voeren van correspondentie, het bijhouden van het archief NGV;
- opstellen van de agenda voor de bestuursvergaderingen i.s.m. met de voorzitter.

Bestuurslid zijn is een onbetaalde functie. Onkosten worden uiteraard vergoed.

Het leuke van bestuurslid zijn is dat er een wereld voor je open gaat. Doordat het bestuur van de NGV door tal van organisaties wordt uitgenodigd kom je als bestuurslid op veel plaatsen en ontmoet je boeiende mensen. Daarnaast help je mee met het organiseren van leuke activiteiten, niet alleen voor de ander maar ook voor jezelf. Je inbreng doet er toe!

De Nederlandse Geologische Vereniging heeft als missie het wekken van belangstelling voor de geologie in de ruimste zin, evenals het uitdragen van kennis en het kenbaar maken van het belang van dit vakgebied (art.2. van de statuten).

De NGV probeert deze missie te realiseren door het uitgeven van het blad Grondboor & Hamer; door het organiseren van themadagen; cursussen; excursies en diverse andere activiteiten. Daarnaast zijn bestuursleden aanwezig op activiteiten waar genetwerkt wordt en/of voorlichting wordt gegeven over geologie.

Op de website: www.geologienederland.nl treft u aan wat de NGV doet.

THEMADAGEN

Themadagen programma 2020-2021

Zat. 14-03-2020 PaleoTime-NL Internationale fossielenbeurs met stand / jeugdactiviteit NGV te Harderwijk.

Zat. 18-04-2020 Dag onder auspiciën van de federatie (NGV; GEA; GEMMA). Locatie: Uithof te Utrecht.

Thema: Geologie in Engeland.

Zat. 10-10-2020 Themadag in Uithof te Utrecht:

Thema: Carboon.

Zat. 28-11-2020 Themadag in Uithof te Utrecht:

Thema: Paleo-klimatologie.

Zat. 13-02-2021 Themadag en Algemene Ledenvergadering, Uithof te Utrecht. Thema: NGV 75 jaar!

Aanmelding Themadagen

Mocht u naar deze themadag gaan, dan wordt u gevraagd zich vooraf aan te melden. Dat kan via de website van de NGV: <http://www.geologienederland.nl/themadagarcheologiein-geologiein-nederland-verbonden.html>

Als tegemoetkoming in de kosten betalen leden een eigen bijdrage van € 5,- voor koffie/thee en de organisatie.

Niet-leden betalen € 10,-. Aan de ingang te voldoen.

Koffie en thee zijn in de pauzes beschikbaar. U dient zelf een boterhammetje voor tussen de middag mee te nemen. (Tijdens de pauzes zijn er tafeldemonstraties.)

Oproep voor tafeldemonstraties Voor de themadag is de organisatie nog op zoek naar mensen die een tafeldemonstratie willen inrichten over het thema van deze themadag. Bij belangstelling graag een e-mail sturen naar ngv.secretaris@gmail.com

Info Themadagen

Plaats: Koningsbergergebouw Universiteit Utrecht, Budapestlaan 4 b, Uithof-Utrecht (tegenover de Botanische Tuinen)

1e verdieping: registratie, koffie/thee, tafeldemonstraties, geologische (boeken)markt in de foyer en omringende studieruimten. Lezingen in zaal Cosmos op de 1e verdieping.

Lezingen op de beide Themadagen

Meer informatie daarover kunt u t.z.t. vinden op onze website: <http://www.geologienederland.nl>

Bereikbaarheid Koningsbergergebouw

Universiteit Utrecht Budapestlaan 4b. Per **auto**: A28, afslag De Uithof. Borden Budapestlaan volgen. Bij het gebouw zijn voldoende parkeerplaatsen, op zaterdag mag u ook parkeren op de voor medewerkers gereserveerde parkeerpleinen (b.v. Princetonplein). **Openbaar vervoer**: stadsbus lijn 28 (vertrek vanaf Bushalte Utrecht CS Centrumzijde), zaterdags elke 20 minuten naar de Uithof (reistijd ca. 20 minuten). Uitstappen: halte "Botanische tuinen" dan 4 minuten te voet. Voor nadere informatie en routekaartje zie: www.geologischevereniging.nl

CURSUSSEN (NGV)

De NGV organiseert regelmatig cursussen voor haar leden. De plaats waar deze cursussen gegeven wordt varieert. We hopen nog meer activiteiten te organiseren in 2020; zodra daarover zekerheid bestaat wordt de informatie in G&H gepubliceerd. Meer informatie en de aanmeldingsformulieren vindt u op onze website <http://www.geologienederland.nl/cursussen-2.html>

NIEUWS VAN DE AFDELINGEN

Afdeling Zwolle

Programma NGV Zwolle 2019-2020

Programma voorjaar NGV Afdeling Zwolle 2020
Plaats Wijkcentrum de Weijenbelt Campherbeeklaan 82,
8024 BZ Zwolle

Inloop 19.30 aanvang lezingen 20.00

20 maart 2020 Koos Tap over de geologie van de Vogezes, het Zwarte woud, de Rijnslenk en het zilver voorkomen in de omgeving van Sainte Marie Aux Mines.

17 april 2020 Ivo Stulemeyer over diepteboringen
Vragen: Secretaris NGV Zwolle Clarinus Nauta
c.nauta@home.nl

Werkgroep Fossielen Wageningen

Het programma van de Werkgroep Fossielen Wageningen voor het voorjaar 2020 begint op vrijdagavond **7 februari** waar Anne Schulp een lezing zal houden met als onderwerp: De dinosauriers van Naturalis.

Op 6 maart zal Paul Hille een lezing verzorgen met als onderwerp: Walking with trilobites. Ten slotte zullen Oliver Kesselhut en Luc Goffings op **3 april** een lezing geven over: Mosdiertjes (Bryozoa) uit het Boven-Krijt van Zuid-Limburg.

Speciale aandacht voor de PaleoTime-NL 2020 internationale fossielenbeurs op **14 maart 2020** op het Bouw&Infra Park in Harderwijk.

Op onze website <http://www.werkgroepfossielenwageningen.nl> staat een overzicht van de diverse lezingen en meer informatie over de fossielenbeurs.

De bijeenkomsten vinden plaats in 'Ons Huis', Harnjesweg 84 te Wageningen. De avonden duren van 19.30 uur tot uiterlijk 22.00 uur. Voor meer informatie zie onze website, of neem contact met ons op info@werkgroepfossielenwageningen.nl

Georeizen

Op onze reizen bestuderen we geologische fenomenen. We zijn de gehele dag op pad en bezoeken diverse sites, vervoer per busje of met meerdere auto's, we lopen kleine afstanden en we lunchen (meestal) in het veld. En dat alles onder de bezielende leiding van onze geologen.

Onze reizen in 2020 en 2021:

Andalusië – geologisch wandelen: 14 - 22 maart 2020. Beleef al wandelend uitgedoofde vulkanen, grote breuken en sedimentaire bekkens.

Marokko, bergen, woestijnen, mineralen en fossielen, 30 maart - 10 april 2020.

Nederlands-Duitse grensstreek: 7 groeves in 2 dagen!
Weekend 2 & 3 mei 2020.

De Piesberg groeve

Vulkaaneifel: 350 eruptiecentra op 350 km van Utrecht, 22 - 24 mei 2020.

De barnsteen kust van de Oostzee en geologie van Baltica, 4 - 17 juli 2020.

Word zelf geoloog – een hands-on weekend geologisch wandelen langs **de Moezel** vanuit het Middeleeuwse Bernkastel-Kues, 14 - 16 augustus 2020.

Wandelen langs de Moezel

Geologische rondreis door het **West Nederlandse bekken** – de diepe en de ondiepe ondergrond, zondag 26 april en zondag 23 augustus 2020.

De Pyreneeën – Een half miljard jaar gebergtevorming! 17 - 24 september 2020.

Alpen – geologische wandelingen, 1 - 9 oktober 2020.

Oman: geologie en cultuur op het Arabisch schiereiland, 9 - 23 februari 2021.

Onze dagexcursies:

Geologische stadswandeling **Utrecht:** vrijdag 17 april 2020

Historische en geologische wandeling door Middeleeuws **Amsterdam:** zondag 19 april 2020

De **Utrechtse Heuvelrug:** op pad tussen Rhenen en Veenendaal: 10 mei en 6 september 2020.

In ontwikkeling: reizen Cyprus en de Lofoten en Stonehenge in Nederland.

Kijk voor meer informatie: www.georeizen.nl; Heeft u nog vragen dan kunt u bellen met Paul van Olm: 06 53 97 81 37.

TENTOONSTELLINGEN, BEURZEN EN SYMPOSIA

MINERANT 2020
9-10 mei

Tentoonstelling
Congo-mineralen

Verlofting mineralen
12, 14, 15, 16, 17 uur

Gratis mineralen

Determinatie
Breng uw onbekende mineralen en edelstenen mee.

Fluorescerende mineralen
Bezoek het fascinerend kleurenspektakel in de 'fluo-tent'.

Workshop micromineralen 12, 14, 16 uur
Bij de determinatiestand laten we zien hoe vondsten te verwerken. Voor alle kinderen een gratis zelf verwerkt micro-mineraal.

MINERANT 2020 9 en 10 mei 2020, 10-18 uur

Antwerp Expo, Jan Van Rijswijcklaan 191, Antwerpen
Mineralen, edelstenen, fossielen, schelpen
Tentoonstelling "Mineralen uit Congo"
Mineraal- en edelsteendeterminatie met polarisatiemicroscopie en spectrometrie
Gratis mineralen voor beginnende verzamelaars
Inkom : 4-EUR, -12j en MKA-leden gratis

Organisatie: Mineralogische Kring Antwerpen vzw
Info bezoekers en standhouders: MKA, P. Van den Bemdenlaan 107, B-2650 Edegem,
Tel +/32/(0)3 440 89 87, mka@minerant.org
<http://www.minerant.org/MKA/minerant.html>

PALEOTIME NL/OERTIJD MUSEUM BOXTEL Outreach Poster Award 2020

PaleoTime NL
Outreach Poster Award 2020

Kan jij je paleontologische onderzoek aan de man brengen?
De Paleobiologische Kring daagt BSc/MSc/PhD studenten en citizen-scientists uit in een posterwedstrijd tijdens de PaleoTime-NL internationale fossielenbeurs op zaterdag 14 maart in Harderwijk.

Maak kans op geldprijzen tot 250 euro en een plekje voor jouw poster in het Oertijdmuseum!

binnenkort meer informatie op www.paleotime.nl

HET OERTIJD MUSEUM
Beleef het verleden!

DE PALEOBIOLOGISCHE KRING

foto: Tim Riebelgen

Bezoek onze beurs op zaterdag 14 maart te Harderwijk!

BOEKBESPREKING

Neanderthalers in Noord-Nederland leven aan de rand van de oerwereld

Marcel Niekus & Evert van Ginkel

Het Drentse Landschap, 2019, Assen

ISBN 978-90-803447-9-2, 256 blz. € 24,50

Boek te bestellen via <https://www.drentslandschap.nl/winkel/de-neanderthaler-in-noord-nederland>
(Boekenrecensie door Drs. Hans de Jong)

Tienduizenden jaren geleden leefden in onze omgeving al 'voorlopers' van de mens: de Neanderthalers. Het waren net als wij mensen van vlees en bloed. Het is fascinerend om je af te vragen hoe zij geleefd hebben

Dit boek kon alleen maar gemaakt worden omdat een aantal mensen een droom hadden: zij wilden alle informatie die er over Neanderthalers in Noord-Nederland is, voor de 'gewone lezer' toegankelijk maken.

Sonja van der Meer, directeur van de Stichting Het Drentse Landschap vraagt zich in haar voorwoord af hoe de Neanderthalers konden overleven, hoe ze hun voedsel vonden en hoe ze omgingen met extreem weer.

Het lijkt inderdaad wonderlijk dat de Neanderthalers konden leven in een gebied met een toendraklimaat, of misschien soms nog kouder, in een poolwoestijn. In extreme kou,

sneeuw en ijs trotserend, moesten ze zich staande houden gedurende de periode van het laatste glaciaal een bijna onmogelijke opgave zonder moderne hulpmiddelen.

Het verhaal is fascinerend; het boek leest als een ontdekkingsreis. De tekst is vlot en boeiend geschreven met een afwisseling tussen verhalende tekst en meer feitelijke intermezzo's. Bovendien zijn de grote foto's met name van de hoofden van gereconstrueerde Neanderthalers levensgroot en levensecht. Je zou zweren dat deze mensen geleefd hebben in de tijd van de moderne digitale fotografie in plaats van tienduizenden jaren geleden.

Het voorwoord begint dan ook heel toepasselijk met de titel 'Oog in oog' met de Neanderthaler en de inleiding met 'De Neanderthaler – een nieuwe oude bekende.'

Het boek heeft een duidelijke opbouw in de volgorde van beschrijvingen over de ontdekkingen die over de Neanderthalers zijn gedaan. De naam van de Neanderthaler is afkomstig van de naam van het dal van het riviertje de Düssel ten oosten van Düsseldorf: Neanderthal. Die naam gaven de Düsseldorfers in de negentiende eeuw aan het dal ter herinnering aan de predikant Joachim Neumann, die zijn achternaam zelf veranderde in Neander, een 'vergrieksing' van 'nieuwe man': 'neos andros'. Sindsdien heet het dal zo. De ontdekking van de Neanderthaler vond hier plaats toen kalksteen ten behoeve van de hoogovens in het Ruhrgebied werd gewonnen in de dalwand. De mijnwerkers stuitten op menselijke botten. Als door een wonder zijn deze bewaard gebleven. Nu staat er nabij die plek een prachtig modern museum over het leven van de Neanderthaler.

Op deze wijze wordt het boek voortgezet als een uitdagend verhaal waarin voortdurend onverwachte wendingen plaatsvinden. Daardoor leest het als een trein, waaraan ook de fraaie afbeeldingen en foto's deel hebben. Zo is er een foto van een Neanderthaler naast een modern mens, beiden in dezelfde outfit: alleen een broek aan. Zo zie je het grote verschil in de vorm van het hoofd, de lengte en de verschillen tussen armen en benen. Het zorgt ervoor dat je de Neanderthaler niet vooringenomen als een primitiever schepsel ziet. Dit thema wordt verder uitgewerkt in 'De Neanderthalers, waar staan ze op de tijdtrap?' Het leidt tot

een meer ingewikkelde maar realistische opvatting omtrent de 'stamboom' van de verschillende typen mens.

De geschiedenis van de Neanderthalers wordt duidelijk geïllustreerd met behulp van geologische tijdschalen en kaarten van vindplaatsen van hun overblijfselen. De tekst gaat uitgebreid in op de zoektocht naar Neanderthalers in het huidige Nederland. Eerste vondsten werden in Limburg gemeld. Daarin speelden bekende namen als Holwerda en Dubois al een rol. Uiteraard komt in deze historie ook de slepende geschiedenis van de vondsten van Tjerk Vermaning aan de orde. De tekst wordt verduidelijkt met veel vormen van al of niet bewerkte vuurstenen. De kaart gebaseerd op het AHN, het 'actueel hoogtebestand van Nederland' geeft ook veel vindplaatsen buiten Drenthe weer.

Een nieuw hoofdstuk wordt vanzelf sprekend gevormd door de vele vondsten op de Tweede Maasvlakte onder de titel: Steentijdvondsten uit 'Doggerland'.

Aparte hoofdstukken zijn gewijd aan de vindplaatsen in Noord-Nederland en met name in Drenthe, ook weer geïllustreerd met veel foto's van vuurstenen voorwerpen. Het zijn onder andere Peest, Zeijen en het Noordsche Veld. Maar het verhaal van de Neanderthaler wordt niet alleen tot Nederland beperkt. Op een kaart van Europa komen ook andere Neanderthaler culturen aan de orde.

Het boek eindigt met een wandelroute over het Noordsche Veld, een uitgebreide lijst van literatuursuggesties en twee fotopagina's van Drentse onderzoekers.

Het boek mag eigenlijk in geen enkele Drentse boekenkast ontbreken, maar ook elders in Nederland is het Neanderthaler verhaal een aanrader voor historici, geografen en geologen en natuurlijk ook voor andere belangstellenden.

Beyond Extinction

The Eternal Ocean.

Climate change & the continuity of life

Wolfgang Grulke, juni 2019, 224 p.

ISBN: 9781916039407, £38.00 Hardback.

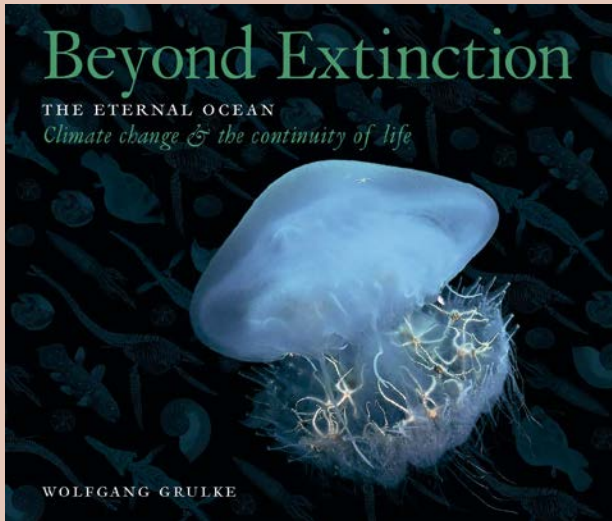
Landscape format 252x287mm,

door Tom J. A. Reijers (tjareijers@hetnet.nl)

De oceaan is de baarmoeder van al het leven op aarde. Schitterend en lieflijk leven zoals zeepaardjes en zeeanemonen, of mysterieus fantasie leven dat soms lijkt op vijandige draken en monsters. Voorlopers van het spectaculaire huidige mariene leven zijn in gesteentelagen bewaard op de bladzijden van het boek van de aarde. Daarvan kunnen wij een groot deel van de lange levensgeschiedenis lezen. Dit boek rapporteert daarover en laat dat evolutie een verbazende continuïteit is afgewisseld met uitsterven.

De aarde werd gevormd In de Hadeïsche (=Helse) periode. Toen de temperatuur tot onder 100° was gedaald begon een miljoenen jaren durende regenval die de laag gelegen delen van de aardkorst vulde met water. Zo ontstonden de oceanen in het levenloze Azoïcum tijdperk. Daarin ontstond in het Proterozoïcum (tijdvak van de dageraad van het leven) op onbekende manier het eerste primitieve leven, cyanobacterie (blauwgroene) cellen. Die stooten

zuurstof uit dat zich verbond met daartoe geschikte mineralen zoals ijzer. Zo verroestte de aarde en daarna hoopte zich in de buitenste dampkring vrije zuurstof op dat, onder invloed van ultraviolette zonnestraling, de reactie onderging: $3O_2 \rightarrow 2O_3$. Ozon ontstond als bescherming van het leven tegen die ultraviolette straling. Pas daarna werd vrije zuurstof in de atmosfeer opgeslagen. Het tot dan toe zuurstofloze leven moest zich ingrijpend aanpassen. Er ontstonden complexe cellen en meercellige planten en dieren binnen drie levensdomeinen. Met per soort verbazend grote verschillen. We zijn in het Fanerozoïcum beland, het tijdvak waarin leven duidelijk zichtbare resten naliet. Het leven dat wij nu overal om ons heen zien, met uiteindelijk ook *Homo sapiens*. Die is, gemeten in biomassa in vergelijking met andere levensresten door de hele aardgeschiedenis heen een fragiels, late, vluchtige en totaal ondergeschikte bezoeker van planeet aarde. Zoals met inzicht en gevoel voor geologische tijd wordt begrepen.

De evolutie van het complexere leven in het Fanerozoïcum, de laatste 550 miljoen jaar, is een zestal keren onderbroken door massa uitsterven. Zoals die welke nu plaats vindt, door de activiteit van de mens. Maar behalve korte uitstervingsfasen was er vooral lange continuïteit van leven. Mogelijk gemaakt door belangrijke vernieuwingen zoals de vorming van beschermende interne beenderen, externe pantsers, ogen om gevaren en prooi te zien en eieren om het leven

voort te zetten. Sommige levensvormen verhuisden van de oceanen naar land, anderen kozen het luchtruim sommigen keerden terug naar de oceaan. Onze 'blauwe planeet' heeft, in termen van volume, verrassend weinig water, waarvan bovendien slechts een minuscuul deel drinkwater is. Tegen deze achtergrond wordt de opeenvolging van evolutionaire veranderingen van het zich ontwikkelende leven op aarde getraceerd. De gedachte wordt onderzocht of veel fyta zoals de Cnidaria (neteldieren zoals kwallen) de Mollusken (tweekleppige zoals mosselen) en de Echinodermata (stekelhuidigen zoals zee-egels) meer voortgang tonen dan verandering. En hoe 'catastrofes' overleefd kunnen worden, zoals bijvoorbeeld Nautilus deed, die al 500 miljoen jaar leeft en vijf massa uitsterving fasen aan zich zag voorbijgaan. Wat kan de mens daarvan leren?

De mens doorliep een kortstondige, snelle evolutie van de steentijd via de landbouwperiode, de Verlichting met de Wetenschappelijke en de Industriële Revoluties in de 18e - 20e eeuw. Hij leerde overvloedig gebruik te maken van fossiele brandstoffen die klimaat beïnvloedende afvalproducten produceerde, vooral het broeikasgas kooldioxide. Parallel hieraan werd de betekenis van fossielen ontdekt en ontstond inzicht in geologische tijd waardoor begrepen werd dat de wereld 'in het verleden' niet veel afweek van die van nu, en dat leven meer vooruitgang is dan uitsterven. De indrukwekkende keten van uitsterven, biologische /evolutionaire vernieuwing en voortbestaan wordt in dit boek inzichtelijk gemaakt. Het boek is verbluffend goed geïllustreerd. Het is een eerbetoon aan het leven door de tijd in de eeuwige oceaan. Het laat zien hoe wij passen in de geschiedenis en evolutie van systeem aarde. Met succes worden ingewikkelde zaken ontrafeld en uitgelegd. Zo wordt 'diepe tijd' bij stukjes en beetje begrijpelijk. Het toont dat uitsterven niets nieuws is; daardoor komt plaat voor nieuwe levensvormen. Dat de mens mogelijk zichzelf zal vernietigen wil niet zeggen dat het leven ten onder gaat. Dat triomfeert en gaat door zoals hier in een wijs perspectief met veel details wordt verteld. Dat maakt het haast een verplicht boek voor iedereen die zich bekommert om leven in welke vorm dan ook. De toegankelijke precieze en direct taal helpen daarbij. Hartgrondig aanbevolen.

PS. over dit onderwerp heeft de bespreker een twee uur durende PowerPointpresentatie die hij op verzoek graag aan geïnteresseerden toont.

Vervolg literatuurlijst van pagina 41.

- Pirson, St., D. Flas, G. Abrams, D. Bonjean, M. Court-Picon, K. Di Modica, Chr. Draily, Fr. Dambon, P. Haesaerts, R. Miller, H. Rougier, M. Toussaint & P. Semal, 2011. *Chronostratigraphic context of the Middle to Upper Palaeolithic transition: Recent data from Belgium*. *Quaternary International* 259, pp. 78-94.

- Plicht, J.H. van der, 2012. *Palaeolithic radiocarbon and the retouches from Mauern (Germany)*. In: Niekus,

M.J.L.Th., R.N.E. Barton, M. Street & Th. Terberger (eds.), A mind set on flint. Studies in honour of Dick Stapert (= Groningen Archaeological Studies vol. 16). Groningen, Barkhuis & Groningen University Library, pp. 141-148.

- Roebroeks, W., 1986. Eindhoven. In: W.J.H. Verwers (red.), *Archeologische Kroniek van Noord-Brabant 1981-1982*. Waalre, pp. 13-14.

- Rougier, H., I. Crevecoeur, C.

Beauval, C. Posth, D. Flas, Chr. Wissing, A. Furtwängler, M. Germonpré, A. Gómez-Olivencia, P. Semal, J. van der Plicht, H. Bocherens & J. Krause, 2016. *Neandertal cannibalism and Neandertal bones used as tools in Northern Europe*. *Scientific Reports* 6, 29005.

- Rougier, H. & P. Semal (eds.), 2013. *Spy Cave. 125 years of multidisciplinary research at the Betche-aux-Rotches (Jemeppe-sur-Sambre, Province of Namur,*

Belgium) (= *Anthropologica et Præhistorica* 123). Bruxelles, Royal Belgian Institute of Natural Sciences, Royal Belgian Society of Anthropology and Præhistory & NESPOS Society.

- Semal, P., H. Rougier, I. Crevecoeur, C. Jungels, D. Flas, A. Hauzeur, B. Maureille, R. Geronpré, H. Bocherens, S. Pirson, L. Cammaert, N. de Clerck, A. Hambucken, T. Higham, M. Toussaint & J. van der Plicht, 2009. *New data on the Late Neandertals: direct dating of the Belgian Spy fossils. American Journal of Physical Anthropology* 138, pp. 421-428.

- Stapert, D., 1976a. *Some natural surface modifications on flint in the Netherlands. Palæohistoria* 18, pp. 7-41.

- Stapert, D., 1976b. *De vuistbijl van Eersel; een nieuwe middenpaleolithische vondst uit Noord-Brabant. Brabants Heem* 29, pp. 102-105.

- Stapert, D., 1977. *Een paleolithische benen retouchoir van Empel (N. Br.). Museologia* 7 (1), pp. 38-53.

- Stapert, D., 1979. *The handaxe from Venray (prov. of Limburg, the Netherlands), and several other finds in the vicinity. Berichten van de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek* 29, pp. 115-131.

- Stapert, D., 1981. *Middle Palæolithic finds from the Wijchense Meer (Province of Gelderland) and several other finds from Pleistocene fluvial deposits in the sur-*

rounding region. Berichten van de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek 31, pp. 273-291.

- Stapert, D., 1992. *Een bladspits-fragment van de Aardjesberg (Hilversum, N.H.): bewoning tijdens het Midden-Pleniglaciaal? Paleo-Aktueel* 3, pp. 29-32.

- Stapert, D., 2007. *Bladspitsen en de 'Grote Trek naar het Westen' van de laatste Neanderthalers in noordelijk Europa. Paleo-Aktueel* 18, pp. 10-20.

- Stapert, D. & L. Johansen, 2008. *Een bladspits met mogelijke sporen van schachting. Paleo-Aktueel* 19, pp. 20-28.

- Stapert, D., E. Drenth & J. Hulst, 1993. *Een bladspits van de Leusderheide (provincie Utrecht). Paleo-Aktueel* 4, pp. 15-19.

- Stapert, D., J. Beuker, L. Johansen & M. Niekus, 2007. *Bladspitsen en pogingen daartoe: souvenirs van de laatste Neanderthalers in Nederland. Paleo-Aktueel* 18, pp. 21-31.

- Stapert, D., J. Been, J. Beuker, L. Johansen, M.J.L.Th. Niekus & P. Wiersma, 2008. *Bladspitsen en andere middenpaleolithische vondsten rond het glaciële bekken van Steenwijk (Dr. en Ov.). Paleo-Aktueel* 19, pp. 10-19.

- Stapert, D., L. Johansen, R. Kusters, W. Prummel & I. Woltinge, 2010. *Zes benen retouchoirs van Mauern (Duitsland). Paleo-aktueel* 21, pp. 1-8.

- Stapert, D., L. Johansen, M.J.L.Th. Niekus, M. Diertens &

E. Knol, 2013a. *Een bijzonder middenpaleolithisch werktuig van Ameland (Fr.). Paleo-Aktueel* 24, pp. 23-31.

- Stapert, D., L. Johansen & M.J.L.Th. Niekus, 2013b. *A bifacial tool of the Neanderthals from Ameland, the Netherlands. Netherlands Journal of Geosciences (Geologie en Mijnbouw)* 92 (2/3), pp. 181-192.

- Stapert, D., M. Niekus, H. Paas, D. Brinkhuizen & L. Johansen, 2015. *Een vindplaatscomplex uit het late Midden-Paleolithicum bij Zeijen (Dr.). Paleo-Aktueel* 26, pp. 1-11.

- Toorn, J.C. van den, 1967. *Toe-lichting bij de Geologische Kaart 1:50.000, blad Venlo West (52W). Haarlem, Rijks Geologische Dienst.*

- Verpoorte, A., n.d. (2016). *De stenen werktuigen van de midden-paleolithische vindplaats 's Hertogenbosch – Vonk en Vlam (Noord-Brabant, Nederland). Universiteit Leiden* (77 pp.).

- Wouters, A., 1980a. *De middenpaleolithische vindplaats Sint Geertruid (L.). Archaeologische Berichten* 8, pp. 38-106.

- Wouters, A., 1980b. *Klassiek "Moustérien" uit het Leudal en omgeving? Archeologische Berichten* 8, pp. 117-146.

- Zotz, L.F., 1955. *Das Paläolithikum in den Weinberghöhlen bei Mauern (= Quartär Bibliothek Bd. 2). Bonn, Ludwig Röhrscheid Verlag.*

(advertentie)

HENSKENS FOSSILS®

DIGGING - PREPARATIONS - WHOLESALE - EXHIBITIONS

International Dinosaur Digging Team®

Eikenboomgaard 11-13, 5341 CT, Oss (The Netherlands)

PH: +31 (0) 412 63 46 69

E-mail: theo@henskensfossils.nl

Open: Monday - Friday 8:00 am - 5:00 pm (CET)

Opening hours showroom: Saturday 10:00 am - 3:00 pm (CET)

WWW.HENSKENSFOSSILS.NL

